

Nikola Ćirović¹

UDK 316.356.2+159.922.7:27-184.3

Aleksandar Rangelov²

Univerzitet u Nišu, Filozofski fakultet

POVEZANOST VASPITNIH STILOVA RODITELJA SA OBRASCIMA AFEKTIVNE VEZANOSTI PREMA BOGU

Sažetak: Postoje četiri komponente koje određuju jedan odnos kao odnos afektivne vezanosti (AV) a koje su prisutne u ponašanju odojčeta prema roditeljima i isto tako prisutne su i u relaciji vernika prema Bogu, to su: traženje blizine, baza sigurnosti, sigurno utočište i separacioni protest. Unutrašnji radni modeli (URM) roditelja grade se na osnovu ponavljanih iskustava deteta sa roditeljima, doživljaj vaspitnog stila roditelja mogao bi biti smatran značajnim indikatorom URM roditelja, posebno budući da se najbitnijom odlikom vaspitnog stila smatra emocionalni kvalitet istog. Možemo očekivati da će oni emocionalni kvaliteti koji su ušli u sastav URM roditelja biti preneseni na Boga kao figuru AV. Pretpostavka ovog rada je, stoga, da su vaspitni stilovi roditelja statistički značajno povezani sa AV prema Bogu. Uzorak istraživanja bio je prigodan i činilo ga je 32 ispitanika ujednačenih po polu i po starosti (dve starosne grupe: adolescenata i odraslih). AV prema Bogu merena je Intervjuom za procenu AV prema Bogu (IPAV, Hadžić Krnetić, 2012), dok su vaspitni stilovi mereni EMBU upitnikom Perisa i saradnika. U našem istraživanju jasno se izdvajaju četiri kategorije AV prema Bogu. Distribucija obrazaca AV prema Bogu koju smo dobili u ovom istraživanju je sledeća: izbegavajući 46,9%, sigurni 37,5%, preokupirani 9,4% i dezorganizovani obrazac 6,3%. Distribucije muškaraca i žena se značajno razlikuju. Dobijena je statistički značajna razlika između grupe ispitanika svrstanih u obrazac dezorganizovane vezanosti sa jedne i ostale tri grupe obrazaca sa druge strane na dimenziji Otac – odbacivanje u korist grupe dezorganizovanog obrasca i razlika na dimenziji Majka – toplina u korist ostale tri grupe obrazaca. Kao bitna varijabla pokazala se i ocena kvaliteta braka roditelja ispitanika, ona statistički značajno izdvaja grupe ispitanika svrstanih u preokupirani i dezorganizovani obrazac od grupe onih klasifikovanih kao sigurni obrazac vezanosti. Na kraju treba naglasiti da zbog malog uzorka i vrlo malog broja ispitanika u kategorijama preokupirane i dezorganizovane AV istraživanje ne dozvoljava naročito generalizovanje rezultata.

Ključne reči: afektivna vezanost, Bog, vaspitni stilovi, kvalitet braka

Uvod

Afektivna vezanost (AV) odnosi se na specifičan neravnoopravan odnos koji se u najranijem detinjstvu formira između majke i deteta i traje kroz čitav život (Stefanović-Stanojević, 2011). Postoje četiri komponente koje određuju jedan odnos

¹ nikola.v.m.cirovic@gmail.com

² rangelovaleksandar@yahoo.com

kao odnos AV a koje su prisutne u ponašanju odojčeta prema roditeljima: *traženje blizine, baza sigurnosti, sigurno utočište i separacioni protest* (Bowlby, 1988; prema Stefanović-Stanojević, 2011). Ove karakteristike prisutne su i u relaciji vernika prema Bogu (Granqvist, 2002; prema Hadžić Krnetić, 2012). Kako Granqvist konstatuje u pomenutoj relaciji izrazitije su prisutne prve tri komponente dok je separacioni protest manje zastupljena karakteristika zbog verovanja u Boga kao u sveprisutno biće (Granqvist, 2002, prema Hadžić Krnetić, 2012). Ovdje je zanimljivo pomenuti da je Rajt primetio znake separacione anksioznosti kod ljudi koji su napuštali svoju religiju (Wright, 1987; prema Birgegard & Granqvist, 2004).

Postoje razni načini da jedna religiozna osoba zadobije doživljaj blizine prema Bogu, to su: nošenje religioznih simbola, učestvovanje u ritualima i molitvama (Kirkpatrick, 1999, prema Birgegard & Granqvist, 2004). Pojava okretanja Bogu u situacijama distresa najbolje je svedočanstvo da figura Boga zaista predstavlja sigurno utočište. Ova istina iskazana je i u našem narodnom folkloru, pa tako narodna poslovice kaže „Bez nevolje nema bogomolje“. S obzirom na to da stresne situacije aktueliziraju sistem AV pojedinca ovo je pokazatelj da se Bog zaista može posmatrati kao figura AV (Birgegard & Granqvist, 2004; Granqvist & Hagekull, 2003). Istraživanja su potvrdila da religioznost pomaže prilikom suočavanja sa stresom (Pargament, 1997; prema Dušanić, 2012).

Primena AV na religiozna verovanja pojedinca jednostavnija je u odnosu na primenu na odrasle ljubavne relacije. Kada su ljubavne relacije u pitanju AV komplikovana je ulogom seksualnosti kao i recipročnošću u međusobnom odnosu što nije slučaj sa odnosom pojedinca prema Bogu (Kirkpatrick 1999; prema Hadžić Krnetić, 2010). Treba dodati da je empirijskim istraživanjima i dobijena konzistentnija povezanost AV prema roditeljima i religioznosti pojedinca nego partnerske AV i religioznosti (Birgegard & Granqvist, 2004).

Postoje dva procesa kojima se objašnjava odnos AV prema roditeljima i usvajanje religioznih vrednosti. *Korespondentni model* po Granqvistu (Granqvist 2002; prema Granqvist & Kirkpatrick, 2004) podrazumeva da individue koje su ostvarile sigurnu vezanost sa svojim roditeljima (1) imaju osnovu za građenje sigurnog odnosa sa Bogom – korespondencija unutrašnjih radnih modela (u daljem tekstu: URM) roditelja i Boga i (2) uspešnije kroz socijalizaciju usvajaju religiozne ili nereligiozne standarde figura vezanosti (socijalizacijska korespondencija). Ovo je primarni mehanizam kojim religioznost usvajaju sigurno vezane individue. Ponavljana iskustva sa responzivnim roditeljima stvaraju pozitivan unutrašnji radni model sebe (URM) i radni model Boga kao dostupnog i prihvatajućeg (Birgegard & Granqvist, 2004; Granqvist & Hagekull, 2003). Drugi model je *model zasnovan na kompenzaciji* koji podrazumeva da je religioznost nesigurno vezanih pojedinaca jedan od načina da se uspostavi afektivna regulacija i zadrži doživljaj sigurnosti (Birgegard & Granqvist, 2004; Granqvist & Hagekull, 2003). Ovakva religioznost podrazumeva prenošenje URM formiranih kroz interakciju sa roditeljima na Boga ali kroz vreme nudi mogućnost sigurne relacije sa Bogom (longitudinalna kompenzacija) koji ne pati od nedostataka karakterističnih za roditelje (Hadžić Krnetić, 2012).

Veliki problem u istraživanju religioznosti u kontekstu AV prema roditeljima

bio je i nedostatak instrumenta koji bi merio AV prema Bogu, a ne prosto religioznost. Aleksandra Hadžić Krnetić je u tu svrhu konstruisala Intervju za procenu AV prema Bogu (IPAV) a kao model je koristila Adult Attachment Interview (AAI; George, Kaplan & Main, 1985; prema Stefanović-Stanojević, 2011) sa četvorokategorijalnim modelom klasifikacije obrazaca.

Opis obrazaca afektivne vezanosti prema Bogu

Kategoriju odbacujuće vezanosti za Boga karakteriše narativ u kojem postoji odsustvo emocionalnog unošenja, distanca, poštovanje i idealizacija, izostanak specifičnih sećanja, a sam narativ je kratak i štur. Koriste se opšte teološke formulacije, insistiranje na stereotipnim određenjima (Hadžić Krnetić, 2010; 2012). Primer odgovora: „Kako ga poštuješ, ceniš, toliko će dobro da ti se vrati. (Šta ako ga ne poštujemo?) To će kad-tad da se vrati u životu... Retko kada sam videla da kažnjava direktno tu osobu koja greši, nego uvek njegove najbliže, jer tad će najviše da ga povredi i zaboli“ (ispitanica, 18 godina). Iskustvo autora je da su ispitanici svrstani u ovu kategoriju skloni kritičnom stavu prema drugim ljudima jer smatraju da mnogi ne ispunjavaju uslove za koje oni smatraju da važe kada je Božija ljubav u pitanju. Pri tom sami sebe smatraju vrednim jer se vode „tim pravilima“ i ne čine ništa što smatraju grehom.

Kategoriju sigurne vezanosti za Boga karakteriše obilje ličnih osvrta i primera, emocionalna uključenost u odnos, Bog se doživljava kao dostupan, milosrdan i naklonjen. Narativ je jasan, koherentan i dosledan (Hadžić Krnetić, 2010; 2012). Primer odgovora: „Čovek koji voli, koji brine o nama... Realan je i prašta nam, ukazuje nam na greške.“ (ispitanica, 27 godina).

Kategoriju preokupirane vezanosti za Boga karakteriše okupiranost emocijama (ljutnjom, krivicom, strahom) i viđenje Boga hirovitim i kontradiktornim. Da bi se njegova milost zadobila upražnjavaju se različiti rituali, a ukoliko se neki od njih preskoči, oseća se krivica i strah. Narativ se odlikuje niskim kvalitetom (Hadžić Krnetić, 2010; 2012). Primer odgovora: „Mislim da nije jednak prema svima, da nema jednake aršine za sve... Strah od neke sile, da se nešto ne desi porodici. Čuješ drugim porodicama se dešava svašta, deci... Dosta sam se ljutio na tuđ račun... On je vrhovni sudija (psovka). Ali mislim da nije baš toliko pravedan.“ (ispitanik, 33 godine).

Kategoriju dezorganizovane vezanosti za Boga karakteriše postojanje konfuzne i podeljene slike Boga, ponekad je veliki i moćan a ponekad i nema toliko moći koliko mu se pripisuje. Narativ je najnižeg kvaliteta, odlikuje ga često skretanje sa teme (Hadžić Krnetić, 2010; 2012). Primer odgovora: „Odnos poštovanja. E sada da li je to poštovanje ili strahopoštovanje?... Isto tako doživljaj sigurnosti. Možeš da se osloniš na njega, i sada da li je to baš istina ili nije. Čovek ipak treba da veruje u nešto. Koji je cilj verovanja zapravo?“ (ispitanica, 18 godina).

Metod

Problem ovog istraživanja je utvrđivanje postojanja povezanosti AV prema Bogu i vaspitnih stilova roditelja.

Varijable. Vaspitne stilove definišemo kao težnju ka relativno nepromenljivom načinu ponašanja roditelja prema detetu, pri čemu se najbitnijom odlikom smatra emocionalni kvalitet (Ziemska; 1973, prema Stefanović-Stanojević, 2000). Bitno je još istaći da s obzirom na to da se URM roditelja grade na osnovu ponavljanih iskustava deteta sa roditeljima, doživljaj vaspitnog stila roditelja mogao bi biti smatran značajnim indikatorom URM roditelja (Stefanović-Stanojević, 2000). Budući da je „naša ideja o Božijoj prirodi jednostavna ekstrapolacija prirode naših roditelja – jednostavno mešanje karaktera³ naših očeva i majki,...“, kako to ističe Skot Pek (Pek, 2007), možemo očekivati da će oni emocionalni kvaliteti koji su ušli u sastav URM roditelja biti preneseni na Boga kao figuru AV. Ovakva pretpostavka u duhu je psihoanalitičkih učenja o transferu. Naše je skromno mišljenje, uzevši u obzir to da je interakcija sa Bogom jednosmerna, Bog na neki način može predstavljati „prazan ekran“ za razne transferne reakcije pojedinca. Pojedinaac može uzroke mnogih događaja (bilo srećnih, bilo nesrećnih) u svom životu atribuirati Bogu a naše je mišljenje da će atribucija ove uzročnosti biti u skladu sa prirodom koja se Bogu pripisuje.

Varijabla AV prema Bogu opisana je u uvodu, ovde samo treba dodati da je u ovom istraživanju ona koncipirana kao kategorijalna a da su ispitanici klasifikovani u obrasce prema intervjuu o kome će biti reči u delu o instrumentima.

Kao posebnu varijablu uzeli smo ocenu **kvaliteta braka** roditelja na četvorostepenoj skali gde je: 1) razvedeni su, 2) loš brak, 3) relativno dobar brak i 4) skladan brak. Razlog ovome je pokušaj ispitivanja uticaja međusobne interakcije roditelja na AV pojedinca prema Bogu (pošto je vaspitnim stilom operacionalizovan samo međusobni odnos pojedinca i njegovih roditelja odvojeno).

U razmatranje su takođe uzete varijable **pol** i **starost** ispitanika.

Hipoteze. U skladu sa osnovnom hipotezom istraživanja očekujemo razlike između obrazaca AV prema Bogu na dimenzijama (doživljenih) vaspitnih stilova roditelja i, takođe, prema percipiranom kvalitetu braka roditelja.

H1. Očekujemo da će se sigurni obrazac AV prema Bogu razlikovati od ostalih obrazaca na dimenziji topline kao vaspitnog stila oba roditelja i da će razlika biti u korist ovog obrasca.

H2. Očekujemo da će se izbegavajući obrazac AV prema Bogu razlikovati od ostalih obrazaca na dimenziji odbacivanja kao vaspitnog stila oba roditelja i da će razlika biti u korist ovog obrasca.

H3. Očekujemo da će se preokupirani obrazac AV prema Bogu razlikovati od ostalih obrazaca na dimenziji prezaštićivanja kao vaspitnog stila oba roditelja i da će razlika biti u korist ovog obrasca.

---

³ Sa ovime je korespondentan i zaključak Kirkpatricka da pošto neka istraživanja sugerišu da je predstava Boga bliža predstavi majke a druga da je bliža predstavi oca, najrazumnije bi bilo zaključiti da predstava Boga kombinuje elemente majke i oca i da predstavlja uzdignutu figuru AV (Kirkpatrick, 1999, prema Hadžić Krnetić, 2012).

H4. Očekujemo da će se dezorganizovani obrazac AV prema Bogu razlikovati od ostalih obrazaca na dimenziji nedoslednosti kao vaspitnog stila oba roditelja i da će razlika biti u korist ovog obrasca.

H5. Očekujemo da će se sigurni obrazac AV prema Bogu razlikovati od ostalih obrazaca prema percipiranom kvalitetu braka roditelja i da će razlika biti u korist ovog obrasca.

Uzorak istraživanja bio je prigodan i činilo ga je 32 ispitanika ujednačenih po polu i po starosti (dve starosne grupe: 16 adolescenata i 16 odraslih). Prosek starosti adolescenata bio je 17,59 godina (SD=1,00; 16 do 20), a odraslih 42,73 godine (SD=10,95). Prosek starosti celog uzorka bio je 29,37 godina (SD=14,74; 27 do 64). Polovinu uzorka čine srednjoškolci (gimnazija i srednje stručne škole) koji su pristali na saradnju bez obzira na to da li pohađaju časove veronauke ili ne. Drugu polovinu uzorka čine članice jednog crkvenog hora i radnici jednog građevinskog preduzeća.

Instrumenti. Instrument kojim smo merili **AV prema Bogu** bio je već spomenuti Intervju za procenu AV prema Bogu (IPAV) pri čijoj konstrukciji je kao model korišćen takođe pomenuti AAI (Hadžić Krnetić, 2012). Verbalni sadržaji dobijeni u razgovoru sa ispitanicima klasifikovani su u skladu sa *dva sistema procene*. Prvim sistemom procene analizira se sadržaj narativa i on obuhvata sledeće aspekte: 1) Svojstva koja se pripisuju Bogu, 2) Prisustvo lično obojenih doživljaja, 3) Postojanje emocionalne uključenosti, 4) Idealizacija Boga, 5) Okupiranost ljutnjom prema Bogu, 6) Postojanje kontinuiteta u odnosu prema Bogu i 7) Važnost relacije sa Bogom za osobu. Drugim sistemom procene analizira se kvalitet narativa, odnosno verbalizacije ispitanika i on obuhvata dimenzije: 1) Koherentnost iskaza, 2) Jasnoća, 3) Povezanost, 4) Doslednost i 5) Relevantnost. Prisustvo svih 12 aspekata procene ocenjuje se na trostepenoj skali: 1) vrlo prisutan u odgovoru, 2) prisutan ali ne izražen i 3) nije prisutan u odgovoru. Na osnovu opisanog načina procene ispitanici se svrstavaju u 4 obrasca afektivne vezanosti prema Bogu (Hadžić Krnetić, 2010; 2012).

Procenjivači su bili autori ovog rada. Svaki autor obavio je razgovor sa po 16 ispitanika. Procenjivači su najpre odvojeno procenjivali sadržaje intervju a potom je to učinjeno u saradnji pri čemu je postignuta saglasnost oba autora u pogledu kategorizacije sadržaja svih sprovedenih intervju a. Saglasnost koju smo postigli ide u prilog pouzdanosti instrumenta na našem uzorku.

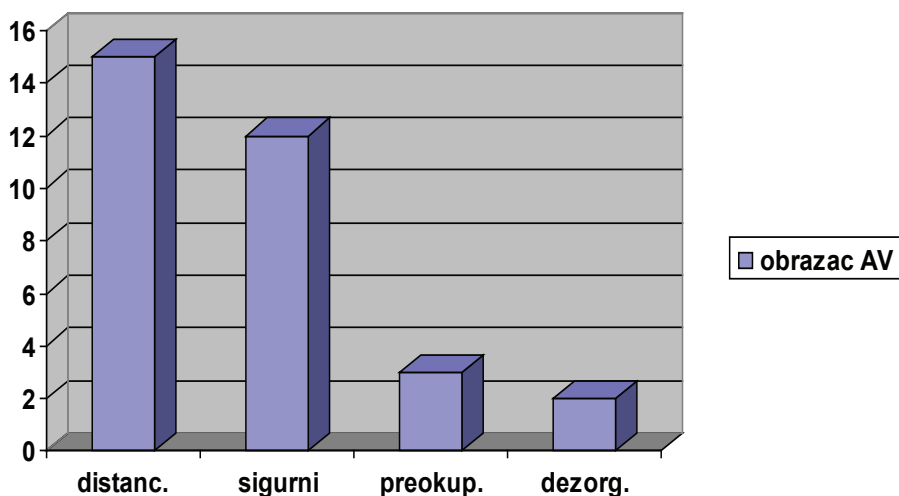
Instrument koji smo koristili za procenu doživljenih **vaspitnih stilova** roditelja ispitanika bio je EMBU (Perris et al., 1980; domaća adaptacija instrumenta: Šaula Biljana, 1989; prema Stefanović-Stanojević, 2000). Upitnik sadrži sledeće skale: 1) Odbacivanje, 2) Emocionalno prihvatanje, 3) Prezaštićivanje, 4) Favorizovanost i 5) Nedoslednost.

Upitnik sadrži 73 tvrdnje (svaka forma zasebno) koje se ocenjuju na četvoro-stepenoj skali Likertovog tipa. Upitnik ima odvojene forme za oba roditelja. Skala favorizovanosti nije korišćena u ovom istraživanju. Koeficijent pouzdanosti interne konzistencije (Kronbah alfa) kreće se od 0,777 do 0,936 na našem uzorku.

Rezultati

Najpre ćemo prikazati distribuciju obrazaca AV prema Bogu u našem uzorku (grafik 1). U istraživanju smo dobili 15/32 obrazaca odbacujuće AV, 12/32 obrazaca sigurne AV, 3/32 obrasca preokupirane AV i 2/32 obrasca dezorganizovane AV prema Bogu.

Grafik 1. Distribucija obrazaca AV prema Bogu

Dobili smo statistički značajnu povezanost između varijable pol i obrazaca AV prema Bogu ($\chi^2=8,933$; $p=0,030$). U uzorku je znatno više sigurno vezanih žena (62,5% prema 12,5%) i izbegavajuće vezanih muškaraca (68,8% prema 25%).

Nije dobijena značajna razlika između varijabli starost (sa kategorijama – adolescenti i odrasli) i varijable AV prema Bogu ($\chi^2=7,600$; $p=0,055$).

Povezanost obrazaca AV prema Bogu sa vaspitnim stilovima roditelja utvrdili smo primenom postupka ANOVA. Rezultati su dati u tabeli 1.

Tabela 1. Povezanost obrazaca AV prema Bogu sa skalama EMBU-a (ANOVA)

<i>EMBU skale</i>	<i>F statistik</i>	<i>Sig.</i>
Majka-odbacivanje	2,168	0,114
Majka-prezaštićivanje	1,071	0,377
Majka-toplina	3,239	0,037
Majka-nedoslednost	0,955	0,427
Otac-odbacivanje	12,678	0,000
Otac-prezaštićivanje	0,522	0,670
Otac-toplina	1,606	0,210
Otac-nedoslednost	0,354	0,787

Na skalama vaspitnih stilova Majka-toplina i Otac-odbacivanje postoje statistički značajne razlike između grupa ispitanika različitih obrazaca AV prema Bogu.

U tabeli 2 i tabeli 3 dajemo pregled rezultata LSD (post-hoc) testa. Rezultati pokazuju da se grupa ispitanika svrstanih u dezorganizovani obrazac AV statistički značajno razlikuje od ostale tri grupe obrazaca AV i to važi za obe dimenzije. Na dimenziji Otac-odbacivanje razlike su u korist grupe dezorganizovanog obrasca AV, dok su razlike na dimenziji Majka-toplina u korist ostale tri grupe obrazaca. Ovaj nalaz se mora uzeti sa velikom rezervom s obzirom na mali broj dezorganizovano vezanih ispitanika u uzorku (N=2).

Tabela 2. Međugrupne razlike obrazaca AV prema Bogu na skali Otac-odbacivanje

<i>Obrasci AV prema Bogu</i>	<i>Obrasci AV prema Bogu</i>	<i>Razlika proseka</i>	<i>Sig.</i>
Sigurni	Izbegavajući	0,034	0,677
	Preokupirani	-0,123	0,367
	Dezorganizovani	-0,917	0,000
Izbegavajući	Sigurni	-0,034	0,677
	Preokupirani	-0,157	0,243
	Dezorganizovani	-0,951	0,000
Preokupirani	Sigurni	0,123	0,367
	Izbegavajući	0,157	0,243
	Dezorganizovani	-0,793	0,000
Dezorganizovani	Sigurni	0,917	0,000
	Izbegavajući	0,951	0,000
	Preokupirani	0,793	0,000

Tabela 3. Međugrupne razlike obrazaca AV prema Bogu na skali Majka-toplina

<i>Obrasci AV prema Bogu</i>	<i>Obrasci AV prema Bogu</i>	<i>Razlika proseka</i>	<i>Sig.</i>
Sigurni	Izbegavajući	-0,317	0,222
	Preokupirani	-0,137	0,748
	Dezorganizovani	1,196	0,024
Izbegavajući	Sigurni	0,318	0,222
	Preokupirani	0,180	0,667
	Dezorganizovani	1,514	0,005
Preokupirani	Sigurni	0,137	0,748
	Izbegavajući	-0,180	0,667
	Dezorganizovani	1,333	0,034
Dezorganizovani	Sigurni	-1,196	0,024
	Izbegavajući	-1,514	0,005
	Preokupirani	-1,333	0,034

Kada je u pitanju kontrolna varijabla doživljaj kvaliteta braka roditelja postoje statistički značajne razlike između grupe ispitanika klasifikovanih kao sigurni obrazac sa jedne strane i grupa preokupiranog i dezorganizovanog sa druge strane. Obe razlike su u korist grupe sigurnog obrasca (tabela 4). Ovde opet treba napomenuti mali broj slučajeva u kategorijama preokupirane (N=3) i dezorganizovane (N=2) AV prema Bogu.

Tabela 4. Međugrupne razlike obrazaca AV prema Bogu na varijabli kvalitet braka

<i>Obrasci AV prema Bogu</i>	<i>Obrasci AV prema Bogu</i>	<i>Razlika proseka</i>	<i>Sig.</i>
Sigurni	Izbegavajući	0,350	0,315
	Preokupirani	1,417	0,019
	Dezorganizovani	1,417	0,045
Izbegavajući	Sigurni	-0,350	0,315
	Preokupirani	1,067	0,067
	Dezorganizovani	1,067	0,120
Preokupirani	Sigurni	-1,417	0,019
	Izbegavajući	-1,067	0,067
	Dezorganizovani	0,000	1,000
Dezorganizovani	Sigurni	-1,417	0,045
	Izbegavajući	-1,067	0,120
	Preokupirani	0,000	1,000

Diskusija

Najpre, treba pomenuti da se u našem istraživanju jasno izdvajaju četiri kategorije AV koje odgovaraju opisima istih datih u radu Hadžić Krnetić (Hadžić Krnetić, 2012).

Distribucija obrazaca AV prema Bogu koju smo dobili u ovom istraživanju (izbegavajući 46,9%, sigurni 37,5%, preokupirani 9,4% i dezorganizovani 6,3%) ne poklapa se sa distribucijom koju je autorka instrumenta IPAV dobila na originalnom uzorku pri konstrukciji ovog instrumenta (izbegavajući 35%, sigurni 40%, preokupirani 19% i dezorganizovani 6%) (Hadžić Krnetić, 2010; 2012). Odnos broja sigurnih i odbacujuće vezanih je obrnut u ova dva istraživanja. Ipak, naša distribucija više odgovara onoj koju je ista autorka dobila na poduzorku adolescenata. U našem uzorku dve uzrasne grupe obuhvaćene istraživanjem (adolescenti i odrasli) ne razlikuju se statistički značajno ($\chi^2=7,600$; $p=0,055$). Naglašavamo još i to da su dobijene različite distribucije obrazaca AV prema Bogu s obzirom na pol ispitanika ($\chi^2=8,933$; $p=0,030$). U uzorku je znatno više sigurno vezanih žena (62,5% prema 12,5%), i izbegavajuće vezanih muškaraca (68,8% prema 25%). Ovo bismo objasnili istraživanjima koja su pokazala da žene imaju veći osećaj bliskosti sa Bogom (Feltey & Paloma, 1991; prema Dušanić, 2007).

Dalje, rezultati našeg istraživanja nisu potvrdili da postoji generalna povezanost obrazaca AV prema Bogu i vaspitnih stilova roditelja. Ipak postoji statistički značajna razlika između grupe ispitanika svrstanih u kategoriju dezorganizovane vezanosti sa jedne strane i ostale tri grupe obrazaca sa druge na dimenziji Otac-odbacivanje u korist grupe dezorganizovanog obrasca i razlika na dimenziji Majka-toplina u korist grupa tri ostala obrasca. Ovaj nalaz, iako logičan, moramo uzeti sa rezervom zbog veoma malog broja ispitanika koje smo svrstali u ovaj obrazac (N=2). Ipak,

konstatovaćemo da je opšta hipoteza o povezanosti samo delimično potvrđena ali ne na način na koji smo očekivali i isto eksplicirali specifičnim hipotezama H1, H2, H3 i H4.

Dobili smo i povezanost varijable ocene kvaliteta braka roditelja ispitanika i obrazaca AV prema Bogu. Pokazalo se da na ovoj varijabli postoje statistički značajne razlike između grupa ispitanika sigurnog i preokupiranog obrasca, kao i između grupa sigurnog i dezorganizovanog. Obe razlike su u korist sigurnog obrasca. Ovde opet treba napomenuti mali broj slučajeva u kategorijama preokupirane (N=3) i dezorganizovane (N=2) AV prema Bogu. Dakle, specifična hipoteza H5 delimično je potvrđena. Ispitanici klasifikovani u distancirani obrazac AV prema Bogu nisu pokazali različito ocenjivanje kvaliteta roditeljskog braka od onih klasifikovanih kao sigurno vezani što je u skladu sa sklonošću ovog obrasca ka idealizaciji sopstvenih roditelja (Stefanović-Stanojević, 2011) što bi dalje vodilo idealizaciji roditeljskog braka. Ovde ćemo još konstatovati da smo samu skalu procene doživljaja kvaliteta roditeljskog braka donekle loše formulisali, te ne možemo sasvim opravdati da razvedenost roditelja izražava niži kvalitet braka na skali od iskaza „loš brak“. No, ostaje ovaj interesantan nalaz.

Jasno izdvajanje grupe dezorganizovanog obrasca vezanosti u pogledu navedenih korelacija moglo bi se, po mišljenju autora ovog rada, objasniti maladaptivnošću ovog obrasca vezanosti. Takođe, pomenuto može ukazivati na dobro izvršenu distinkciju dezorganizovanog i preokupiranog obrasca vezanosti i ostalih obrazaca u uzorku od procenjivača (autora rada).

Na kraju treba pomenuti i da veličina uzorka koji smo koristili ne dozvoljava naročito generalizovanje rezultata istraživanja. Zaključke treba oprezno izvoditi i dalje proveravati u budućim istraživanjima.

Literatura

- Birgegard, A., Granqvist, P. (2004). The Correspondence between Attachment to Parents and God: Three Experiments Using Subliminal Separation Cues, *Personality and Social Psychology Bulletin*, Vol. 30, No. 9, 1122–1135.
- Dušanić, S. (2012). Religioznost i određeni korelati mentalnog zdravlja mladih, *Godišnjak za psihologiju*, Vol. 9, No. 11, Filozofski fakultet, Niš, 57–67.
- Dušanić, S. (2012). *Psihološka istraživanja religioznosti*. Filozofski fakultet, Banja Luka.
- Granqvist, P., Hoguekull, B. (2003). Longitudinal Predictions of Religious Change in Adolescence: Contributions from the Interaction of Attachment and Relationship Status, *Journal of Social and Personal Relationships*, Vol.20, No. 6, 793–817.
- Granqvist, P., Kirkpatrick, L. (2004). Religious Conversions and Perceived Childhood attachment: A Meta-Analysis, *The International Journal For The Psychology of Religion*, 14 (4), 223–250.
- Pek, S. (2007). *Put kojim se ređe ide*. Beograd: Alnari, 186–187.
- Stefanović-Stanojević, T. (2011). *Afektivna vezanost, razvoj, modaliteti i procena*. Filozofski fakultet, Niš.

- Stefanović-Stanojević, T. (2000). *Afektivno vezivanje – transgeneracijski pristup*. Magistrski rad, Filozofski fakultet, Beograd.
- Hadži Krnetić, A. (2012). Bog kao figura afektivne vezanosti – konstruisanje instrumenta. *Psihički razvoj mentalno zdravlje i rad- zbornik radova*. Filozofski fakultet, Niš. 160–174.
- Hadži Krnetić, A. (2010). *Afektivna vezanost i religioznost kod adolescenata i odraslih osoba*. Doktorska teza. Filozofski fakultet, Banja Luka.

Nikola Ćirović, Aleksandar Rangelov

THE LINK BETWEEN PARENTING STYLES AND ATTACHMENT TO GOD

Summary

There are four components defining a relationship as an attachment relationship, that are present in the relationship of an infant with parents as well as in believers relationship to God. These are: proximity maintenance, secure base, safe haven and separation distress. The Internal Working Models (IWM) of the parents are built on the ground of repeated experiences with parent. The experience of parenting style could be viewed as a significant indicator of the parents' IWM within a child, especially bearing in mind that the most important feature of parenting style is considered to be the emotional quality. We expect that those emotional qualities, that have become the part of the parents' IWM, be transferred to God as a figure of attachment. Therefore, the aim of this study is to examine the connection between the parenting styles and the attachment to God. The sample collected was accidental and it consisted of 32 subjects grouped according to their sex and age (two age groups: 16 adolescents and 16 adults). The attachment to God was measured by using the interview for the assessment of the attachment to God (IPAV, Hadži Krnetić, 2012), while parenting styles were measured by using EMBU questionnaire by Perris et al. In this study, four categories of attachment to God have been clearly distinguished. The distribution of the attachment styles to God obtained in this study is the following: avoidant 46.9 %, secure 37.5 %, preoccupied 9.4% and disorganized 6.3%. The distributions of men and women attachment styles differ significantly. Furthermore, we got statistically significant difference between the group of subjects we have sorted within disorganized attachment style on the one hand and the remaining three groups of subjects (avoidant, secure and preoccupied) on the other hand on the scale of Father - rejection in favour of the group sorted within disorganized attachment style and the difference on the scale of Mother – acceptance in favour of the three remaining groups. The respondents' evaluation of the marriage quality of their parents proved to be an important variable as it statistically significantly distinguishes the group of preoccupied and disorganized attachment styles from the secure style of attachment. Finally, we should mention that due to the general size of the sample and the very small number of subjects in the categories of preoccupied and disorganized attachment styles, the results acquired and elaborated in this paper do not allow us to reach generalized conclusions and they demand further research.

Key words: attachment, God, parenting styles, marriage quality